

Fordította és összeállította: Oláh Judit

Az orvos és a bántalmazott gyermek

A párizsi Gyermekekért Alapítvány kiadványt jelentetett meg „Tájékoztató a gyermekbántalmazásról orvosok számára” címmel, melynek célja, hogy a bántalmazott gyerekekkel kapcsolatba kerülő orvosok, illetve más, egészségügyben dolgozó szakemberek megismerjék a rendelkezésükre álló – törvényben biztosított és intézményes -segítségnyújtási lehetőségeket. Mit tehet egy orvos, ha gyanús tüneteket észlel, és esetleg még az erősen zilált családi háttérrel is tudomása van? Elég-e, ha csak a szigorúan vett orvosi feladatok ellátására szorítkozik? Hogyan tovább akkor, ha a professzionális kereteken túllépve különféle intézményes falakba, vagy a saját lelkiismerete szabta korlátokba ütközik? Ezekre a kérdésekre próbál válaszolni a Gyermekekért Alapítvány zsebkalauza.

A Francia Orvosi Etikai Kódex 45. cikkelye szerint, ha egy Orvos azt észleli, hogy a kezelése alatt álló kiskora bántalmazás vagy elhanyagolás áldozata, köteles a legmegfelelőbb módon – körültekintően és megfontoltan bár, de ha szükséges, és tizenöt évesnél fiatalabb kiskoráról van szó, az illetékes hatóságok értesítése útján – védelmet biztosítani számára.

A Kódexet az Orvosi Kamara kiegészíti azzal, hogy:

„Az az orvos, aki rossz bánásmódra gyanakszik, de a feltétlenül szükséges orvosi kezelésnél nem nyújt többet, súlyos hibát követ el.”

Gyermekvédelmi képzés

Az orvosok éppúgy, mint az egészségügyi és egészségüggyel összefüggő területeken tevékenykedő szakemberek, valamint a szociális munkások, a bírók, a pedagógusok, a rendőrségi és a csendőrségi alkalmazottak folyamatos képzésben részesülnek, amely lehetővé teszi számukra, hogy bántalmazott gyerekekkel találkozáskor képesek legyenek a számukra szükséges és megfelelő preventív vagy gyermekvédelmi intézkedések megtételére. Ez a képzés a törvény adta keretek között zajlik – rögzíti az 1989/487 törvény 4. cikkelye.

Mit nevezünk bántalmazásnak?

A bántalmazás gyermekeket érintő rossz és hanyag bánásmód.

Mit mond erről a jog?

A szülők hatalma gyermekük felett a **gyermek érdekében** létezik.

„A szülői hatalom az anyát és az apát illeti meg, amennyiben az a gyermek biztonságának, egészségének és erkölcsének védelmét szolgálja.” (371-2. cikkely)

A gyermek feletti hatalom behatárolt. Csak az anyának és az apának van „fenyítési joga”, ami azonban csak a „könnyebb testi fenyítések” (pofon vagy elfenekelés) alkalmazására korlátozódik.

A bántalmazó vagy az elhanyagoló magatartás gyermekvédelmi beavatkozásokat tesz szükségessé, és büntetőjogi (börtönbüntetés és pénzbírság), illetve polgári jogi (a szülői felügyeleti jog megvonása) következményeket von maga után.

Kik vannak veszélyben?

- A szüleik vagy más, felettük hatalmat gyakorolni képes felnőttek által fizikailag bántalmazott gyerekek (szándékos brutalitás, szándékos vagy akaratlan távolmaradás, testi sértés vagy az általános állapot veszélyeztetése)

- A lélektani bántalmazást elszenvedő gyerekek, akik az alábbi hatásoknak lehetnek kitéve:

- rettegést keltő légkör szadista” vagy a gyermeket alulértékelő viselkedés
- a visszautasítás, a megvetés és az érzelmi közömbösség megnyilvánulásai
- túlzott szülői elvárások vagy aberráns büntetési szokások
- érzelmi zsarolás.

Az ilyen fajta bántalmazás hatása a gyermek pszichikai-érzelmi fejlődésére éppoly maradandó lehet, mint a testi sértésé.

A gyermekeket érő szexuális visszaélések előfordulnak a gyakorlatban családon belül éppúgy (vérfertőzés), mint családon kívül (nemi erőszak, gyermekprostitúció, gyermekpornográfia).

A bántalmazás statisztikája

Franciaországban a témában végzett kutatások nem adnak lehetőséget statisztikai összehasonlítások végzésére.

Becslések szerint évente 40-50 ezer gyermekbántalmazási eset és 300-600 bántalmazásnak betudható haláleset fordul elő; 500-600 ilyen ügyben hozott bírósági ítélet születik évente.

A statisztikai adatok hiánya miatt nem állíthatjuk, hogy növekvő tendenciát mutatna a gyermekbántalmazás jelensége. Mindenesetre a problémával kapcsolatos fokozódó aktív érdeklődés számtalan, ezidáig rejtve maradt ügyet tár fel.

A bántalmazott gyerekek felkutatása

Figyelem! Egyetlen jel: vészjel. A tünetek halmozott előfordulása arra utal, hogy feltehetően bántalmazással állunk szemben. Ha a helyzetet megfelelően értékeljük, máris tettünk valamit az ügy érdekében. Ritkán esik meg, hogy egy konkrét bizonyíték csak úgy magától felbukkan. Ezért olyan fontos az éberség a bántalmazásra utaló jelekkel kapcsolatban. Ha egyszerre több jelet is észlelünk, azonnal cselekedni kell.

Árulkodó jelek a gyermekek

- Ütésnyomok, égési sebek, zúzódások
- Törések, agyrázkódások
- Karmolások, horzsolások, kitépett haj
- A genitáliák sérülései és/vagy fertőzései
- Hasi fájdalmak
- Emésztési és étkezési zavarok (étvágytalanság, hányás...)

- Alvászavarok
- Regressziós jelek (szobatisztaság képességének elvesztése...)
- A gyermek fizikai és pszichomotoros fejlődésének leállása
- Elhanyagolt külső

Ezenkívül a gyermek lehet

- szomorú, féltős, magába roskadt
- küszködhet viselkedési zavarokkal
- átélhet iskolai kudarcokat
- lehet magára hagyott, vagy kitaszított nevelőanya/-apja által
- élhetett hosszabb ideig az otthonától távol (koraszülött, kórházban kezelt vagy gyakran új környezetbe helyezett gyerekek...)
- lehet testi vagy szellemi fogyatékos, ami túl nehéz terhet jelenthet a szülők számára

A család

A szülőknek lehetnek vagy lehetnek

- visszatérő magánéleti vagy munkahelyi kudarcok
- anyagi nehézségeik (munkanélküliség, lakásgondok, elköltözés...)
- magányból eredő gondjaik
- szakításból vagy abból eredő gondjaik, hogy a partnerük elhagyta őket
- saját gyermekkorukból származó emlékeik bántalmazásról és/vagy érzelmi elhanyagoltságról
- érzelmi éretlenségből eredő zavarok
- mentális zavarok.

A fenti családi nehézségek mellett nem szabad elfeledkezni a gyermekről sem. Őt is meg kell hallgatni, hiszen az ő biztonsága a legfontosabb. A veszélyeztetettség legkisebb gyanúja is ok az ellenőrző folyamat beindítására a gyermek biztonságának érdekében.

A cselekvést gátló tényezők

A bántalmazás jelenségének komolysága és összetettsége minden, gyermekekkel foglalkozó és értük felelős szakemberben bénító hatású attitűdöket és orvosi etikai aggályokat kelt, valamint különféle védekező mechanizmusokat indít be. A gátló tényezők három típusa káros hatással van a gyermek biztonságára. Ha a szakember képes felismerni a benne munkáló ellenerőket, más szakemberekkel összefogva túljuthat személyes érzelmi reakcióin, és megkezdődhet a közös munka a gyermek védelmének érdekében.

Bénító hatású magatartások

- A szakember azonosul a szülőkkel
- A bántalmazási eset igen erősen hat a szakember érzelmeire
- A szakember egyedül van a családdal szemben
- A szakember attól tart, hogy a bántalmazó család „címkézés” áldozatává válik, azaz stigmatizálódik

Orvosi etikai fenntartások

- A jogi és az erkölcsi normák összekeveredése a szakemberben
- Az orvosi titoktartás félreértelmezése

Védekező mechanizmusok

- A tények valóságtartalmának kétségbevonása
- Elbagatellizálás vagy túldramatizálás
- Elzárkózás a bántalmazás tudomásul vételétől
- A bántalmazás igazolása ilyen és ehhez hasonló szocio-kulturális érvek segítségével: „Mindenkinek joga van úgy nevelni a gyerekét, ahogy a saját kultúrája diktálja.”; vagy: „Minden gyereknek joga van a családjában nevelkedni, még ha az veszélyekkel is jár” stb.

Kapcsolatfelvétel más szakemberekkel

Kijelenteni annyi, mint világosan megfogalmazni a bántalmazás tényét. Bejelenteni – a jogi szakzsargonban nem más, mint hivatalosan tudomásra hozni. Egy bántalmazási eset bejelentése az illetékes közigazgatási vagy igazságügyi szervek értesítővel történik.

Ha a gyermekekért felelős szakemberek nem maradnak egyedül a bántalmazás gyanújával, sokkal nagyobb az esélye annak, hogy a gyermek sem kénytelen egyedül küszködni az őt érő bántalmazással.

Ha egy szakember felveszi a kapcsolatot az illetékes kollegákkal, egyúttal azt is kijelenti, hogy egy családban fennáll a bántalmazás veszélye; ez pedig megkönnyíti a bántalmazás időben történő bejelentését.

Miért fontos a kapcsolatfelvétel?

- mert lehetővé teszi a gyanú terhének megosztását
- mert segít meggyőződni róla, hogy folyamatban van-e már valamilyen beavatkozás
- mert általa pontosabb ismeretekre lehet szert tenni egy adott esettel kapcsolatban
- mert így a szakemberek jobban megismerik egymást, és hatékonyabban tudnak közösen dolgozni

Kivel kell felvenni a kapcsolatot?

Más, hasonlóan illetékes vagy pedig valamilyen kiegészítő területen dolgozó szakemberekkel:

- szociális asszisztens/munkás
- gyermekpszichológus
- iskolaorvos
- bíró a kiskorúak bíróságán.
- telefonos segélyszolgálatok stb.

Csoportos helyzetértékelés

Multidiszciplináris és/vagy intézményközi szakembercsoportok létrehozásával közelebb lehet kerülni az egyes szakember által tapasztalt probléma megoldásához.

A CAS (Circonscription d'action sociale: Szociális Szakmai Körzet) olyan területi egység, amely összefogja az adott területen szociális és szociális-egészségügyi munkát végző szakembereket. Szerepe a decentralizálás, a mozgósítás, illetve a figyelemkoncentráció egy-egy közigazgatási egység problémájára. A Szociális Szakmai Körzetek remekül segítik elő a multidiszciplináris munkakapcsolatok létrejöttét.

A bejelentés csatornái

Ha fény derül egy bántalmazási esetre, a szakembernek joga és lehetősége van cselekedni, továbbá léteznek csatornák, amelyeken keresztül ezt megteheti. Az egyik a Megyei Bejelentőközpontok Rendszere, a másik a már említett országos telefonos szolgálat.

Franciaországban a gyermek- és ifjúságvédelem kettős, megerősített szerkezettel rendelkezik. Egyrészt közigazgatási, másrészt jogi hátterű. A kettős rendszer megfelelő működéséhez azonban koordinációra van szükség.

A kiskorúak bírósága gyakran sérelmezi a bejelentések késedelmes megtételét.

A szakemberek viszont általában haboznak, hogy jelentsék-e észrevételeiket az igazságügyi szerveknek.

Az 1989-ben megalkotott és fokozatosan bevezetésre kerülő, bántalmazott gyermekek védelméről szóló törvény intézkedik a Megyei Bejelentőközpontok Rendszerének létrehozásáról, amely várhatóan jótékony hatással lesz a koordinációra.

A rossz bánásmód jelzésének elsődleges célja a gyermek védelmezése, nem pedig a bántalmazók megbüntetése. Az ügyész feladata, hogy az eset dokumentációjának alapján döntsön a bünvádi eljárás szükségességéről. Az ilyen bejelentés nem azonos a besúgással, sőt: bizonyos körülmények között kötelességnek tekinthető.

Állampolgári kötelességek

Abban az esetben, ha egy kiskorú bántalmazás áldozatává válik, Franciaországban a Büntető Törvénykönyv kétféle kötelezettséget ró az állampolgárookra:

A 2. bekezdés 62. cikkelye kötelez minden személyt, akinek tudomása van egy tizenöt évesnél fiatalabb kiskorút ért rossz bánásmódról, hogy figyelmeztesse a közigazgatási vagy az igazságügyi szerveket.

A 63. cikkely kimondja, hogy ha egy kiskorú veszélyeztetett helyzetben van, minden állampolgárnak kötelessége akár személyesen, akár mások bevonásával a kiskorú segítségére sietni. Aki nem így cselekszik, az veszélyben levő személytől való segítségmegtagadás büntette miatt vonható felelősségre a törvény által.

Bejelentést tehet

- aki tanúja a tényeknek, illetve aki nyugtalanító jeleket észlel
- szociális vagy egészségügyi dolgozó
- pedagógus, nevelő
- orvos, fogorvos
- gyermekvédelmi szervezet stb.

Értesíteni lehet

- a megyegyűlést vagy annak elnökét, illetve a megyeszékhelyek önkormányzati hivatalait az alábbiakon keresztül:
- Megyei Bejelentőközpontok Rendszere
- a Szociális Szolgálat főmunkatársa
- a Gyermeksegítő Szociális Szolgálat megyei megbízottja
- a megyei védőnők szervezetének vezetője

Hogyan?

- személyesen vagy telefonon; ezt később írásos bejelentésnek is követnie kell
- levélben

A veszélyhelyzet értékelése

- a gyermek kórházi megfigyelése
- környezettanulmány elkészítése
- a Szociális Szakmai Körzet közös megbeszélése a környezettanulmány alapján, amelyen értékelik a gyermeket fenyegető veszélyességi tényezőket
- kapcsolatfelvétel az oktatási intézménnyel (pedagógusok, iskolaorvosok)
- kapcsolatfelvétel pszichiátriai szakemberekkel

Védelem

A különféle gyermekvédelmi szolgálatok képesek biztosítani a veszélyeztetett gyermekek védelmét:

- családsegítő szolgálat
- otthoni segítségnyújtás
- pénzsegélyek
- egy vagy több gyermek családon kívüli elhelyezése
- nevelési tanácsadás

Az igazságügyi szervek értesítése

Ekkor már sürgősen vagy minden kétséget kizáróan szükség van hatósági beavatkozásra; vagy azért, mert a gyermek súlyosan veszélyeztetett helyzetben van, vagy mert a szülők nem adják beleegyezésüket ahhoz, hogy a közigazgatási szerveken keresztül történjék az intézkedés.

Bejelentést tehet:

- a gyermek
- az apa, az anya, a gyám, vagy az a személy vagy szervezet, amely a gyermek felügyeletét ellátja
- bárki, aki a gyermeket érintő veszélyhelyzetet tapasztalta
- a megyegyűlés elnöke a felügyelete alá tartozó hivatalok közvetítésével
- a rendőrség és a csendőrség az előzetes vizsgálat során

Értesíteni lehet:

- a rendőrség vagy a csendőrség kiskorúakkal foglalkozó csoportját
- a rendőrséget (vidéken a csendőrséget)

- a főügyészt a megyei bíróságon (éjjel-nappal, éjszaka a rendőrség telefonszámán)
- a kiskorúak bíróságát Hogyan?
- telefonon
- személyesen (később írásos formában megerősítve)
- levélben
- tanúvallomással

Ki értékeli a veszélyhelyzet?

1. Sürgős esetben az ügyész, aki azonnali védőintézkedések megtételét rendelheti el
2. Alaposabb értékelést a kiskorúak bírósága végezhet (környezettanulmány, tanúkihallgatás, a rendőrség kiskorúakkal foglalkozó csoportjának vizsgálata, pszichológus szakértők felkérése stb.)

Lehetséges jogi következmények

1. A kiskorúak bírósága különleges eljárás sorári elrendelhet
  - segítségnyújtást nyílt környezetben (a gyermek elhelyezése, nevelési tanácsadás...)
  - folyamatosan fenyegető veszély esetén a gyermek védelmében történő elhelyezést (kórházi elhelyezés, családból történő kiemelés stb.)
2. A bíróság polgári eljárás során elrendelheti a szülői felügyelet megvonását.
3. A büntetőtörvényszék vagy a legfelsőbb bíróság büntetőjogi eljárás során büntetést szabhat ki a bántalmazást elkövető személyekre.

Konklúziók

E rövid, de tömör tájékoztató füzet végén az olvasó megtalálhatja mindazokat a praktikus információkat, amelyek a konkrét, cselekvéshez szükségeltetnek. Az állami intézményrendszer mellett – ennek elemeit a fentiekben ismertettük – természetesen Franciaországban is működnek különböző, gyermekvédelemmel foglalkozó civil szervezetek. A két szektor, bár jellegük eltér egymástól – a civil szervezetek előnye, hogy rugalmasabbak és kötetlenebbek –, együttműködésük olyannyira fontos, hogy azt a törvény is előírja.

A francia Gyermekekért Alapítvány tájékoztató füzetét még teljesebbé teszi, hogy olvasói rendelkezésére bocsátja a témához kapcsolódó különféle szakmai dokumentumanyagok, katalógusok, ismertető kiadványok címét és elérhetőségét, valamint bibliográfiát és filmográfiát is közöl. Ezenfelül felsorolja a megyei szinten működő állami egészségügyi és szociális szervezetek telefonszámait, illetve segélyvonalait.

(Qui? Quoi? Que faire? Comment? Pour les enfants maltraités Miniguide pour les medecins, Fondation pour l'Enfance, 8, rue des Jardins Saint-Paul, 75004 Paris)